

KREDIT MEXANIZMNING ELEMENTLARI O'RTASIDAGI ALOQADORLIKNI TA'MINLASH YO'LLARI

Gadoyev Suhrob Jumakulovich

Termiz davlat universiteti
Moliya kafedrasini mudiri
suhrob.gadoev.81@mail.ru
ORCID: 0000-0003-4822-8904

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-iyun 2023-yil
Tasdiqlandi: 26-iyun 2023-yil
Jurnal soni: 7
Maqola raqami: 12
DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v7i7.778>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/ keywords

kredit, kredit mexanizmi, kredit shartnomasi, kreditlash shakllari, kreditlarning ta'minoti, kredit riski.

ANNOTATSIYA

Kredit mexanizmining samaradorligi bevosita uning elementlari o'rtasidagi aloqadorlikning uyg'unligini ta'minlanganligi bilan belgilanadi. Xususan, kredit mexanizmidagi elementlardan birontasini samarasiz ishlashi butun mexanizmining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Jumladan, kredit shartnomasini tuzishda kamchiliklarga yo'l qo'yilishi kredit riski darajasining oshishiga olib keladi.

Maqolada kredit mexanizmining elementlari o'rtasidagi aloqadorlikni ta'minlashga qaratilgan ilmiy takliflar ishlab chiqilgan.

Kirish: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-sonli "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi farmonida moliya bozorida teng raqobat sharoitlarini yaratish, faqatgina bozor talablari asosida kreditlash, banklarning davlat resurslariga bo'lgan qaramligini kamaytirish, kredit portfeli va tavakkalchiliklarni boshqarish sifatini yaxshilash, kreditlash hajmlarining mo'tadil o'sishiga amal qilish, moliyaviy tavakkalchiliklarni baholash uchun texnologik yechimlarni tatbiq etish mamlakat bank tizimini isloh qilishning ustuvor yo'nalishlari sifatida e'tirof etilgan. Bu esa, kredit mexanizmini takomillashtirish zaruriyatini yuzaga keltiradi. O'z navbatida, kredit mexanizmini takomillashtirishning zaruriy sharti bo'lib, uning elementlari o'rtasidagi aloqadorlikni ta'minlash hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili: Ko'pchilik iqtisodchi olimlar tomonidan kredit mexanizmining elementlari sifatida quyidagilar e'tirof etilgan:

- kredit shartnomasi;
- kreditni berish va qaytarish tartibi;
- kreditning turlari;
- kreditlash shakllari;
- kreditlarning ta'minoti;
- kreditlarning foiz stavkalari;
- kredit oluvchining kredit to'loviga layoqatligini baholash tartibi¹⁰⁴.

Kredit shartnomasini tuzishga nisbatan bir qator talablar mavjud bo'lib, ular iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarida o'z ifodasini topgan. Masalan, O.Lavrushting xulosasiga ko'ra, kredit shartnomasining shartlari tijorat bankini kredit riskidan himoya qilish va kredit olgan subyektning kreditdan foydalanish samaradorligini ta'minlash imkonini berishi kerak¹⁰⁵.

Y.A. Shkarupaning xulosasiga ko'ra, kredit mexanizmi – bu o'zaro bog'liq elementlarning harakatlari majmuyi bo'lib, ssuda kapitali harakatining namoyon bo'lish shaklidir¹⁰⁶.

A.Y. Rodnina kredit mexanizmini tarkibiy-funksional yondashuv va kreditning doiraviy aylanishi talqini nuqtayi nazaridan qaraydi va unga quyidagicha ta'rif beradi: kredit mexanizmi – bu kredit munosabatlari ishtirokchilarining o'zaro kelishilgan manfaatlari bo'lib, o'zida ham ssuda kapitalining harakati maqsadlarini, ham kreditning rag'batlari va transformatsiyasini aks ettiruvchi o'zaro aloqalar va munosabatlar tizimi shaklida namoyon bo'ladi¹⁰⁷.

V.Usoskinning xulosasiga ko'ra, taraqqiy etgan mamlakatlarning bank amaliyotida tijorat banklarining kreditlari uchun ta'minotning keng tarqalgan turlari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- yer;
- qimmatli qog'ozlar;
- debitor qarzdorlik;
- tovarlar bilan bog'liq bo'lgan hujjatlar asosida taqdim qilingan tovarlar;
- sug'urta polisleri.

I.Alimardonov tomonidan amalga oshirilgan ilmiy tadqiqot natijalari ko'rsatdiki:

*respublika banklari talab qilayotgan yuqori likvidli garov obyektlari kichik biznes subyektlarining ko'pchiligida mavjud emas; kichik biznes subyektlariga respublikamiz tijorat banklari tomonidan xorijiy banklarning kredit liniyalari hisobidan berilayotgan kreditlarning foiz stavkalarini yuqori;

*kichik biznes subyektlarini banklar va nobank kredit tashkilotlari tomonidan kreditlashning uslubiy asoslari takomillashtirmagan. Xususan, banklar tomonidan kreditlashning uslubiy asoslari qaysi prinsiplarga tayanishi, ularning nobank kredit tashkilotlari tomonidan kichik biznes subyektlarini kreditlash prinsiplarini farq qiluvchi jihatlari amaldagi qonunchilik hujjatlarida o'z ifodasini topmagan¹⁰⁸.

Tadqiqot metodologiyasi. Kredit mexanizmining elementlari o'rtasidagi aloqadorlikni ta'minlash yo'llarini tadqiq qilish jarayonida xorij va o'zbekistonlik iqtisodchi-olimlarning ilmiy tadqiqot ishlarini tahlil qilish, muallif tajribalari bilan qiyosiy tahlil o'tkazish orqali tegishli yo'nalishlarda xulosa qilindi va takliflar berildi.

Tahlil va natijalar: O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining kreditlash amaliyotida kreditlashning eng keng qo'llaniladigan shakli bo'lib, alohida ssuda schotidan bir marotabali kreditlash shakli hisoblanadi. Ammo, ushbu kreditlash shakli quyidagi jiddiy kamchiliklarga ega:

- *kreditni bo'lib to'lashga ruxsat etilmaydi;
- *kreditdan foydalanilishi ustidan nazorat qilib bo'lmaydi;
- *kreditdan foydalanish samaradorligi past.

Angliya bank amaliyotida overdraft shaklida kreditlash jarayonida yuzaga keladigan kredit riski darajasining oshib ketishining oldini olish uchun kredit olgan mijozga har oyning so'nggi ish kunida joriy hisob raqamning kreditli qoldiqqa ega bo'lishini ta'minlash talabi qo'yiladi.

¹⁰⁴ Банковское дело. Учебник. Под ред. проф. О.И. Лаврушина. – М.: КНОРУС, 2016. – 800 с.; Бровка Н.Е. Организация отдельных видов кредита. Банковское дело. – М.: КНОРУС, 2016. – 800 с.; Панова Г.С. Кредитная политика коммерческого банка. – М.: ИКЦ «ДИС», 1997. – 464 с.; Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг. Пер. с англ. – М.: Альпина Паблшер, 2017. – 1018 с.

¹⁰⁵ О.И. Лаврушин. Банковские риски. Учебник – Москва: КНОРУС, 2019. – 292 с.

¹⁰⁶ Шкарупа Е.А. Роль кредитного механизма функционирования финансово-кредитной инфраструктуры в расширении предпринимательского потенциала населения (на примере сельскохозяйственных товаропроизводителей) // Современные проблемы

науки и образования. 2014. № 5. URL: <http://science-education.ru/119-15255> (дата обращения: 20.03.2017).

¹⁰⁷ Роднина А.Ю. К вопросу о взаимосвязи кредита как кругооборотного процесса со структурно-функциональным пол-ходом к определению кредитного механизма // Многоуровневое общественное воспроизводство: вопросы теории и практики. 2013. № 5. С. 237–247.

¹⁰⁸ Alimardonov I.M. Kichik biznes subyektlarini kreditlashning uslubiy va amaliy asoslarini takomillashtirish. I.f.d. diss. avtoref. – Toshkent, 2018 – B 61.

Plastik kartalar egalarini banklar tomonidan overdraft shaklida kreditlash jarayonida yuzaga keladigan kredit risklari bilan bir vaqtning o'zida operatsion riskka ham e'tibor qaratish talab etiladi. Buning sababi shundaki, operatsion risk darajasining oshish ehtimoli overdraft kreditlash shaklida nisbatan yuqoridir. Chunki, overdraft ta'minlanmagan kredit bo'lib, mijozni kreditlash limitini katta miqdorda oshirish imkoniyati mavjud.

Taraqqiy etgan mamlakatlar tajribasi ko'rsatadiki, kredit riskini boshqarish amaliyoti takomillashgan sharoitda, overdraft krediti tijorat banklari uchun yuqori daromad keltiruvchi aktiv bo'lib hisoblanadi. Lekin, boshqa tomondan, overdraft krediti real ta'minotga ega

bo'lmagan yuqori riskli aktiv hisoblanadi. Bu esa, kredit riskini boshqarishning dolzarbligini oshiradi.

Kredit oluvchilarning kredit to'loviga layoqatligini baholash tartibi tijorat banklari va kredit oluvchilar o'rtasidagi kredit munosabatlarining asosiy masalalaridan biri hisoblanadi.

AQSH tijorat banklari mijozlari bo'lgan yuridik shaxslarning kredit to'loviga layoqatligini baholashda 4 guruhga mansub bo'lgan ko'rsatkichlardan foydalanadi¹⁰⁹:

- likvidlilik ko'rsatkichlari;
- kapitalning aylanishi;
- jalb qilingan mablag'lar;
- foyda ko'rsatkichlari.

1-jadval

Nyu-York (AQSH) tijorat bankining mijozning kredit to'loviga layoqatligini baholashda qo'llaydigan moliyaviy koeffitsiyentlari va ularning me'yoriy darajalari¹¹⁰

Kredit to'loviga layoqatlilik ko'rsatkichlari	Meyoriy daraja
Joriy likvidlilik koeffitsiyenti	2 : 1
Tezkor likvidlilik koeffitsiyenti	1 : 1
Moliyaviy leverij koeffitsiyenti	1 : 1
Moliyaviy marja koeffitsiyenti	1 gacha

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, Nyu-York banki mijozlarning kredit to'loviga layoqatligini baholashda 4 ta moliyaviy koeffitsiyentdan foydalanadi. Respublikamiz banklari amaliyotida mazkur koeffitsiyentlarning faqat bittasi, ya'ni joriy likvidlilik koeffitsiyenti qo'llaniladi.

Taraqqiy etgan mamlakatlarning bank amaliyotida yuridik shaxs maqomiga ega bo'lgan mijozlarning kredit to'loviga layoqatligini baholashda moliyaviy koeffitsiyentlar usulidan tashqari, mijozning umumiy pul oqimini baholash usulidan ham foydalaniladi.

Kompaniyaning umumiy pul oqimi pul mablag'lari kirimi summasi bilan pul mablag'lari chiqimi summasi o'rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.

Korxonalarda pul mablag'larining kirimi quyidagi elementlardan tashkil topadi:

- tahlil qilinayotgan davr mobaynida olingan foyda;
  - asosiy vositalarga hisoblangan amortizatsiya ajratmalari;
  - debitor qarzdorlik va tovar-moddiy zaxiralarga joylangan mablag'larning bo'shab qolishi;
  - kreditor qarzdorlik miqdorining ko'payishi;
  - tijorat banklaridan kreditlar olish;
- (2-jadval).

- aksiyadorlik kapitali va boshqa passivlar summasining oshishi;
- moliyaviy grantlar jalb qilish.

Korxonalarda pul mablag'larining chiqimi, odatda, quyidagi elementlardan tashkil topadi:

- debitor qarzdorlik va tovar-moddiy zaxiralarga qo'shimcha mablag'lar joylashtirish;
- soliqlar, foizlar, dividendlar, bo'naklar to'lash;
- penya va jarimalar to'lash;
- banklardan olingan kreditlarni to'lash;
- tijorat kreditlari bo'yicha asosiy qarz summasi va foizlarni to'lash;

- kreditor qarzdorlik miqdorining kamayishi;
- aksiyadorlik kapitali summasining kamayishi.

Ta'kidlash joizki, korxonaning umumiy pul oqimini tahlil qilish asosida uning kredit to'loviga layoqatligini baholash amaliyotining ikki shakli mavjud.

Birinchi shaklda korxonaning umumiy pul oqimini barcha qarz majburiyatlariga summasiga bo'lish orqali uning kredit to'loviga layoqatligi aniqlanadi

2-jadval

Korxonada umumiy pul oqimining uning jami majburiyatlariga nisbatan darajasiga ko'ra kredit to'loviga layoqatlilik mezonlari va sinflari¹¹¹

Umumiy pul oqimining jami qarz majburiyatlariga nisbatan darajasi	Kredit to'loviga layoqatlilik bo'yicha sinflar
0,75	I
0,50	II
0,30	III
0,25	IV
0,20	V
0,15	VI

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, korxonada umumiy pul oqimining jami qarz majburiyatlariga nisbatan darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, uning kredit to'loviga layoqatlilik darajasi shuncha yuqori bo'ladi. Bu esa, birinchidan, pul mablag'larining likvidlilik darajasi eng yuqori bo'lgan aktiv ekanligi bilan, ikkinchidan, tijorat banklari kreditlarini korxonaning joriy hisob raqamidagi pul mablag'lari hisobidan to'lanishi bilan izohlanadi.

V.Usoskinning tijorat banklarining kreditlari ta'minoti xususidagi xulosasi taraqiy etgan mamlakatlar tijorat banklarining kreditlash amaliyotini tahlil qilish natijalariga asoslangan. Ta'kidlash joizki, mazkur xulosaning O'zbekiston bank amaliyoti uchun quyidagi o'ziga xos xususiyatlari mavjud:

– respublikamizda yer maydonlari davlatning mulki hisoblanadi, yuridik shaxslar joylashgan yer maydonlari tijorat banklari uchun garov obyekti bo'la olmaydi;

– O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida to'lovsizlik muammosi mavjud bo'lganligi sababli (2022-yilning 1-yanvar holatiga

ko'ra, respublika iqtisodiyotining pul mablag'lari bilan ta'minlanganlik darajasi atigi 19,1 foizni tashkil etdi) debitor qarzdorlikning aylanish tezligi sezilarli darajada past;

– tijorat banklari va sug'urta kompaniyalari o'rtasidagi moliyaviy munosabatlar rivojlanmaganligi sababli sug'urta polislarining tijorat banklari kreditlarining ta'minoti hajmidagi salmog'i juda kichik.

Tijorat banklari kreditlarini mijoz tomonidan o'z vaqtida va to'liq qaytarilishini ta'minlashda kredit olgan mijozga qo'yiladigan cheklov talablari muhim rol o'ynaydi. Xalqaro bank amaliyotida bunday cheklovlar majmuyiga quyidagilar kiradi:

- aylanma kapitalni ma'lum darajada saqlab turish majburiyatini o'rnatish;
- aksiyadorlik kapitalining barqaror darajasini ta'minlab turish;
- balans koeffitsiyentlarining belgilangan miqdoriga rioya qilinishini ta'minlash (likvidlilik koeffitsiyenti va boshqalar);

¹⁰⁹ Синки мл. Д. Ф. Управление финансами в коммерческом банке: пер. с англ. – М.: Саталлахи. 1997. – С.182.

¹¹⁰ Банковское дело. Учебник. Под ред. Проф. О.И. Лаврушина. – М.: КНОРУС, 2016. – С. 367.

¹¹¹ Банковское дело. Под ред. проф. О.И. Лаврушина. Учебник. – М.: КНОРУС, 2008. – С. 387.

- umumqabul qilingan barcha buxgalteriya hisobi qoidalariga rioya qilingan holda tayyorlangan moliyaviy hisobotlarni doimiy tarzda taqdim qilish;
- moliyaviy holatini har qanday yomonlashganligi va har qanday noqulay o'zgarishlar to'g'risida bankni xabardor qilish;
- baxtsiz hodisalaridan zarur sug'urtalashni ta'minlash;
- soliqlar va boshqa majburiyatlarni doimiy tarzda to'lash, ularni o'z vaqtida to'lanmasligi mulkka ta'qiq qo'yilishiga olib kelishi mumkin;
- bino va inshootlarni zarur darajada ta'mirlashni ta'minlash;
- bank xodimlariga kompaniyaning buxgalteriya kitoblarini tekshirish imkonini berish kerak, ushbu tekshirish hisobotlarda keltirilgan ma'lumotlarning to'g'riligini aniqlash imkonini beradi;
- kompaniyaga nisbatan qo'llanilishi ko'zda tutilayotgan choralar yoki sud orqali bo'ladigan ta'qiblar to'g'risida bankka xabar berish¹¹².

Tijorat banklari kreditlarini o'z vaqtida va to'liq qaytarilishiga ta'sir qiluvchi asosiy omillardan biri bo'lib, to'lovlar ketma-ketligi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida, hozirgi davrda to'lovlarning maqsadli ketma-ketligi qo'llanilmoqda. Ushbu ketma-ketlikda korxonaning davlat byudjet oldidagi qarzdorligini to'lashga ustuvorlik beriladi. Shu sababli, davlat byudjet oldida soliqlar bo'yicha muddati o'tgan qarzdorligi bo'lgan korxonalar kreditlar bo'yicha to'lovlarni o'z vaqtida amalga oshira olmaydi. Bu esa, kredit olmoqchi bo'lgan va kredit olgan mijozlarning davlat byudjet oldidagi qarzdorligini va ushbu qarzdorlikni o'z vaqtida to'lay olish imkoniyatlarini baholash zaruriyatini yuzaga keltiradi¹¹³.

O'zbekiston Respublikasi bank amaliyotida imtiyozli kreditlar bo'yicha kredit riski tijorat banklarining zimmasiga yuklangan. Bu esa, imtiyozli kreditlar bo'yicha to'lov yukini va qoplash manbalarini to'g'ri va aniq hisoblash zaruriyatini yuzaga keltiradi.

Taraqqiy etgan mamlakatlarda imtiyozlar kreditlar tijorat banklari tomonidan beriladi, ammo, kredit riski tijorat banklarining zimmasiga yuklanmaydi. Balki, qaytmagan imtiyozli kredit summasi vakolatli davlat organining xarajatiga olib boriladi. Masalan, AQSHda kichik biznes subyektlarga berilgan va qaytmagan imtiyozli kreditlar summasi maxsus vakolatli davlat organi – Kichik biznes ma'muriyatining xarajatiga olib boriladi.

Xulosa va tavsiyalar: Tadqiqot jarayonida quyidagi xulosalarni shakllantirdik:

Nyu-York banki mijozlarning kredit to'loviga layoqatligini baholashda 4 ta moliyaviy koeffitsiyentdan foydalanadi. Respublikamiz banklari amaliyotida mazkur koeffitsiyentlarning faqat bittasi, ya'ni joriy likvidlilik koeffitsiyenti qo'llaniladi.

Taraqqiy etgan mamlakatlarning bank amaliyotida yuridik shaxs maqomiga ega bo'lgan mijozlarning kredit to'loviga layoqatligini baholashda moliyaviy koeffitsiyentlar usulidan tashqari, mijozning umumiy pul oqimini baholash usulidan ham foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-sonli "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi farmoni//Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.05.2020 y., 06/20/5992/0581-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 18.10.2021 y., 06/21/6325/0972-son; 30.12.2021 y., 06/21/42/1224-son, 18.03.2022 y., 06/22/89/0227-son; 10.06.2022 y., 06/22/152/0507-son; 27.04.2023 y., 06/23/62/0232-son; 07.07.2023 y., 06/23/108/0460-son.
2. Банковское дело. Учебник. Под ред. проф. О.И. Лаврушина. – М.: КНОРУС, 2016. – 800 с.; Бровкина Н.Е. Организация отдельных видов кредита. Банковское дело. – М.: КНОРУС, 2016. – 800 с.; Панова Г.С. Кредитная политика коммерческого банка. – М.: ИКЦ «ДИС», 1997. – 464 с.; Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг. Пер. с англ. – М.Альпина Паблишер, 2017. – 1018 с.
3. О.И. Лаврушин. Банковские риски. Учебник – Москва: КНОРУС, 2019. – 292 с.
4. Шкарупа Е.А. Роль кредитного механизма функционирования финансово-кредитной инфраструктуры в расширении предпринимательского потенциала населения (на примере сельскохозяйственных товаропроизводителей)//Современные

Korxonaning umumiy pul oqimini tahlil qilish asosida uning kredit to'loviga layoqatligini baholash amaliyoti korxonaning umumiy pul oqimini barcha qarz majburiyatlarini summamiga bo'lish orqali uning kredit to'loviga layoqatligi aniqlanadi.

Korxonaga umumiy pul oqimining jami qarz majburiyatlariga nisbatan darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, uning kredit to'loviga layoqatligi darajasi shuncha yuqori bo'lishi birinchidan, pul mablag'larining likvidlilik darajasi eng yuqori bo'lgan aktiv ekanligi bilan, ikkinchidan, tijorat banklari kreditlarini korxonaning joriy hisob raqamidagi pul mablag'lari hisobidan to'lanishi bilan izohlanadi.

Fikrimizcha, kredit mexanizmining elementlari o'rtasidagi aloqadorlikni ta'minlash uchun quyidagi tadbirlarni amalga oshirish lozim:

1. Mijozlarning kredit to'loviga layoqatligini baholash tartibini takomillashtirish orqali kredit riskini boshqarishni takomillashtirish maqsadida, birinchidan, yuridik shaxs maqomiga ega bo'lgan bo'lgan mijozlarning kredit to'loviga layoqatligini baholashda "5S" qoidasidan foydalanish lozim; ikkinchidan, ishlab chiqarish sikli qisqa bo'lgan va barqaror pul oqimiga ega bo'lgan mijozlarni alohida guruhga ajratgan holda, ularning kredit to'loviga layoqatligini umumiy pul oqimining majburiyatlarga nisbatan darajasidan kelib chiqqan holda baholash kerak; uchinchidan, mijozlarning kredit to'loviga layoqatligini aniqlashda ularning faoliyatiga moliyaviy risklarning ta'sirini hisobga olish lozim.

Taraqqiy etgan mamlakatlarning bank amaliyotida mijozlarning kredit to'loviga layoqatligini baholashda "5S" qoidasidan keng foydalanilmoqda. Mazkur qoida mijozning kredit to'loviga layoqatligini tavsiflovchi asosiy jihatlarni aniq baholash imkonini beradi.

"5S" qoidasi quyidagi elementlardan iborat:

- character (mijozning xarakteri)
- capacity (moliyaviy imkoniyatlar)
- capital (kapital, mulki)
- collateral (ta'minot)
- conditions (umumiy iqtisodiy sharoit)

2. Kreditlash shakllaridan to'laqonli (kompleks) foydalanishni ta'minlash uchun, birinchidan, ishlab chiqarish sikli qisqa bo'lgan va barqaror pul oqimiga ega bo'lgan mijozlarni alohida guruhga ajratgan holda, ularga beriladigan overdraft kreditlari hajmini oshirish zarur; ikkinchidan, to'lovga qobillik darajasi yuqori bo'lgan va loyiha tashabbuskori maqomiga ega bo'lgan mijozlarga kontokorrent kreditlarini berishni yo'lga qo'yish kerak; uchinchidan, barqaror pul oqimiga ega bo'lmagan, ammo yuqori likvidlik garov obyektiga ega bo'lgan mijozlarga alohida ssuda hisob varag'idan bir marotabali kreditlar berish lozim; to'rtinchidan, to'lovga qobillik reytingi yuqori bo'lgan hamkorlarga ega bo'lgan mijozlar – mol yetkazib beruvchilarga faktoring va forfeyting kreditlari berishni yo'lga qo'yish zarur; beshinchidan, muddatli likvidlilik koeffitsiyenti yuqori bo'lgan mijozlarga lizing kreditlari berish ko'lamini kengaytirish kerak.

проблемы науки и образования. 2014. № 5. URL: <http://science-education.ru/119-15255> (дата обращения: 20.03.2017).

5. Роднина А.Ю. К вопросу о взаимосвязи кредита как кругооборотного процесса со структурно-функциональным под-ходом к определению кредитного механизма // Многоуровневое общественное воспроизводство: вопросы теории и практики. 2013. № 5. С. 237–247.

6. Усоскин В.М. Современный коммерческий банк: Управление и операции. – М.: ЛЕНАНД, 2019. – С. 213.

7. Alimardonov I.M. Kichik biznes subyektlarini kreditlashning uslubiy va amaliy asoslarini takomillashtirish. I.f.d. diss. avtoref. – Toshkent, 2018 – 61 b.

8. Синки мл. Д. Ф. Управление финансами в коммерческом банке: пер. с англ. – М: Саталлахи. 1997. – С.182.

9. Банковское дело. Учебник. Под ред. Проф. О.И. Лаврушина. – М.: КНОРУС, 2016. – С. 367.

10. Банковское дело. Под ред. проф. О.И. Лаврушина. Учебник. – М.: КНОРУС, 2008. – С. 387.

11. Усоскин В.М. Современный коммерческий банк: Управление и операции. – М.: ЛЕНАНД, 2019. – С. 262.

12. Gadoyev S.J. Tijorat banklarida likvidlilik riskini boshqarishning dolzarb masalalari. // Moliya. – Toshkent, 2019. – № 4. 43 – 50 b.

¹¹² Усоскин В.М. Современный коммерческий банк: Управление и операции. – М.: ЛЕНАНД, 2019. – С. 262.

¹¹³ Gadoyev S.J. Tijorat banklarida likvidlilik riskini boshqarishning dolzarb masalalari. // Moliya. – Toshkent, 2019. – № 4. 43 – 50 b.